



माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती व शालेय संपादणूक यांच्यातील सहसंबंधाचा अभ्यास

प्रा. दिपक प्रभाकर बाविस्कर
संशोधक विद्यार्थी
आर. सी. पटेल शिक्षणशास्त्र
महाविद्यालय, शिरपूर, जि. धुळे
महाराष्ट्र (भारत)

प्राचार्य, डॉ. ज्ञानेश्वर आसाराम सूर्यवंशी
मार्गदर्शक
महात्मा गांधी शिक्षण मंडळ संचालित,
कला, शास्त्र व वाणिज्य महाविद्यालय,
चोपडा, जि. जळगांव, महाराष्ट्र (भारत)

सारांश-

प्रस्तुत संशोधनात माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यातील सहसंबंधाचा अभ्यास केला आहे. वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीतील सर्वेक्षणात्मक-सहसंबंधात्मक संशोधन पद्धतीचा अवलंब केला आहे. एकूण १६० विद्यार्थ्यांची निवड सहेतूक नमुना निवड पद्धतीने करण्यात आली. अध्ययन परिस्थितीचे मापन करण्यासाठी डॉ. रामपाल सिंह यांची प्रमाणित अध्ययन परिस्थिती शोधिकेचा अवलंब केला आहे. संकलित माहितीचे विश्लेषणासाठी व अर्थनिर्वचन लावण्यासाठी पिअरसनचा सहसंबंध गुणकाचा अवलंब केला आहे. प्रस्तुत संशोधनाचे निष्कर्ष हे, ग्रामिण व शहरी भागातील माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययनपरिस्थितीचे संपादणूक यात धनात्मक सहसंबंध दिसून येतो.

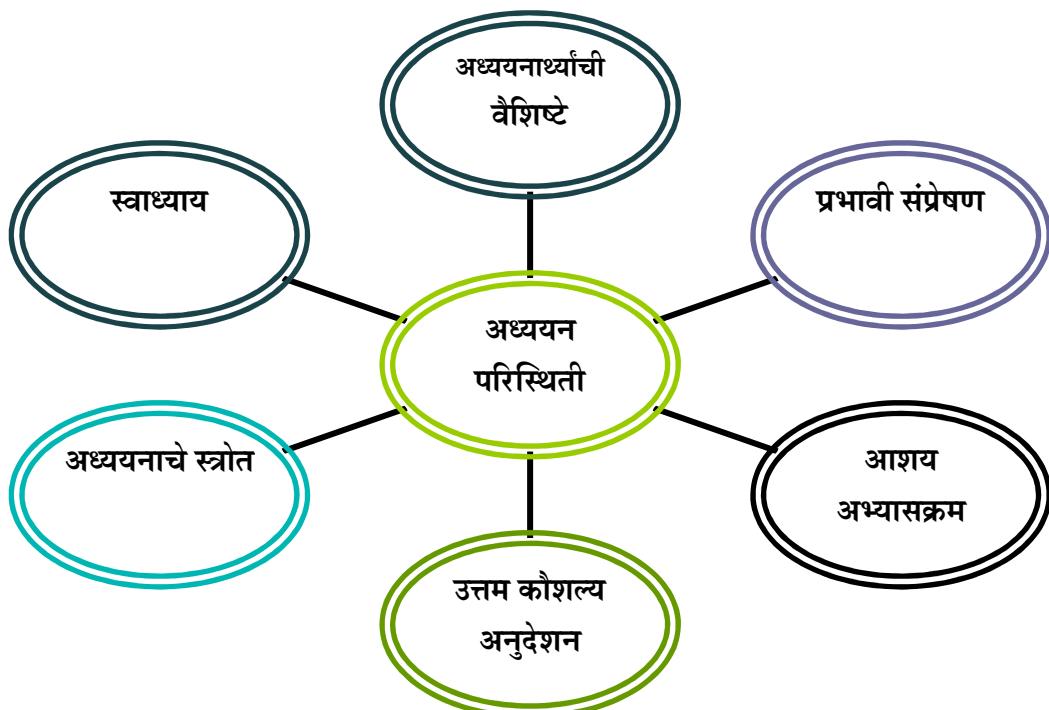
प्रस्तावना

आजचे युग हे विज्ञानाचे युग असून वैज्ञानिक प्रगतीमुळे विद्यार्थ्यांच्या जीवनातील सगळ्या पैलूंवर प्रचंड प्रभाव पडलेला पहावयास मिळतो. त्यातच ज्ञान मिळवणे ही शिक्षणाची एक निष्पत्ती आहे. आजची शिक्षण पद्धती ही अतिशय वेगाने विकसीत होत आहे. या शिक्षणपद्धतीमुळे विद्यार्थ्यांच्या संपादणूकीला अतिशय महत्वाचे स्थान आहे. प्रत्येक पालकाला आज असे वाटते की, आपल्या पाल्यांनी उत्तमोत्तम गुण संपादन करावेत यातच एक जीवघेणी स्पर्धा विद्यार्थ्यांमध्ये दिसून येत आह. मग विद्यार्थ्यांची संपादणूक उत्तमोत्तम होण्यासाठी स्वतः विद्यार्थी शिक्षक, मुख्याध्यापक, शाळा पर्यायाने संपूर्ण शिक्षण व्यवस्था प्रयत्नशील असते. थोडक्यात यावरून असे दिसते की, संपूर्ण शिक्षणव्यवस्था किंवा शिक्षण प्रणाली ही संपादनाभोवती फिरत आहे. म्हणजेच शालेय संपादणूकीचे विद्यार्थ्यांच्या मनात, पालकांत, समाजात, संपूर्ण शिक्षण प्रक्रियेत अनन्य साधारण महत्व आहे.

ही संपादणूक विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनावर अवलंबुन असते. हे अध्ययन प्रभावशाली होण्यासाठी महत्वाचे असते ते म्हणजेच अध्ययनाची परिस्थिती. विद्यार्थी शाळेत जातो, विद्यार्थी घरात आणि ग्रंथालयात अभ्यासही करीत

असतो अशावेळेस तो अधिकाधिक पोषक वातावरणात अध्ययन करणे पसंत करतो. म्हणून अध्ययन परिस्थिती चांगली असल्यास त्याचा सरळ संबंध हा विद्यार्थ्यांच्या आकलनाशी आणि संपादणूकीशी असतो हे लक्षात घेणे महत्त्वाचे असते. योग्य अध्ययन परिस्थिती म्हणजे, "अध्ययनार्थी शिकत असलेल्या ठिकाणी शांतता, समृद्ध भौतिक सुविधा, अध्ययनाची विविध साहित्य, प्रभावी संप्रेषण, ग्रंथाची उपलब्धता, शिक्षकांचे योग्य अनुदेशन, योग्य पद्धतीचे मार्गदर्शन उपलब्ध असलेले वातावरण म्हणजे योग्य अध्ययन परिस्थिती होय.

प्रस्तुत संशोधनात संशोधकाने ग्रामिण व शहरी भागातील माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि संपादणूक यांच्यातील सहसंबंधाचा अभ्यास केला आहे.



समस्याविधान

ग्रामिण व शहरी भागातील माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यातील सहसंबंधाचा अभ्यास करणे.

प्रश्नात्मक स्वरूपात,

१. माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येतो का?
२. माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येतो का?



३. माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थींची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येतो का?
४. ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येतो का?
५. ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येतो का?
६. ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थींची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येतो का?
७. शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येतो का?
८. शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येतो का?
९. शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थींची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येतो का?

उद्घिष्ठे

१. माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यांच्यातील सार्थ सहसंबंधाचा अभ्यास करणे.
२. ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यांच्यातील सार्थ सहसंबंधाचा अभ्यास करणे.
३. शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यांच्यातील सार्थ सहसंबंधाचा अभ्यास करणे.

परिकल्पना

१. माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.
२. माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.
३. माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थींची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.
४. ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.



५. ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.
६. ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थींची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.
७. शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.
८. शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थींची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.
९. शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थींची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.

पद्धती-

प्रस्तुत संशोधनात ग्रामिण व शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययनपरिस्थिती व शालेय संपादणूक यातील सहसंबंधाबाबतची सद्यस्थिती जाणून घ्यावयाची असल्याने वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीतील सर्वेक्षणात्मक-सहसंबंधात्मक संशोधन पद्धतीचा अवलंब केला होता.

जनसंख्या व न्यादर्श-

प्रस्तुत संशोधनातील शिरपूर तालुक्यातील ग्रामिण व शहरी माध्यमिक शाळेतील सर्व विद्यार्थी हे संशोधनाची जनसंख्या म्हणून निश्चित केली होती. सहेतूक नमुना निवड पद्धतीने शिरपूर तालुक्यातील ग्रामिण भागातील माध्यमिक शाळेतील ८० व शहरी भागातील माध्यमिक शाळेतील ८० असे एकूण १६० विद्यार्थ्यांची न्यादर्श म्हणून निवड करण्यात आली होती.

संशोधन साधने- प्रस्तुत संशोधनात विद्यार्थ्यांची अध्ययनपरिस्थिती मापन करण्यासाठी डॉ. रामपाल सिंह (जियालाल शिक्षक प्रशिक्षण संस्थान, अजमेर) यांची रूपांतरीत अध्ययन परिस्थिती शोधिकेचा अवलंब केला आहे. यात एकूण १०५ विधाने आहेत. शैक्षणिक संपादणूकीसाठी ग्रामिण व शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची सहामाही परीक्षेतील गुणांक प्राप्त करण्यात आले होते.

संख्याशास्त्रीय परिमाणे- प्रस्तुत संशोधनात संकलित केलेल्या माहितीचा अन्वयार्थ लावण्यासाठी पिअरसनचा सहसंबंध गुणकाचा अवलंब केला आहे.

माहितीचे विश्लेषण व अन्वयार्थ- डॉ. रामपाल सिंह (जियालाल शिक्षक प्रशिक्षण संस्थान, अजमेर) प्रमाणित अध्ययन परिस्थिती शोधिका विद्यार्थ्यांना देण्यात आली व त्यांनी नोंदवून दिलेला प्रतिसादाचे विश्लेषण करून संशोधनात मांडलेल्या शून्य परिकल्पनाचे परीक्षण करण्यात आले आहे. ते पुढील प्रमाणे

प्रा. दिपक प्रभाकर बाविस्कर

डॉ. ज्ञानेश्वर आसाराम सूर्यवंशी

4Page



परिकल्पना परिक्षण

१. माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.

माध्यमिक शाळा	(मुले व मुली) संख्या (N)	स्वाधीनता मात्रा	टेबल 'r' मूल्य	प्राप्त 'r' मूल्य
			०.०५	
अध्ययन परिस्थिती	१६०	१५८	०.२०१	०.५१२
शालेय संपादणूक				

स्वाधीनता मात्रा (df) १५८ साठी ०.०५ स्तरावर नमूना टेबल 'r' मूल्य ०.२०१ एवढे आहे. व प्राप्त 'r' मूल्य हे ०.५१२ एवढे आहे. म्हणून प्राप्त 'r' मूल्य हे नमुना 'r' मूल्यापेक्षा पेक्षा अधिक आहे. म्हणून शून्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागेल. यावरुन असे आढळून येते की, माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही. यावरुन असे दिसून येते की, माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक वैध आणि विश्वसनीय सहसंबंध दिसून येतो.

२. माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.

माध्यमिक शाळा	विद्यार्थी संख्या (N)	स्वाधीनता मात्रा	टेबल 'r' मूल्य	प्राप्त 'r' मूल्य
			०.०५	
अध्ययन परिस्थिती	८०	७८	०.१९५	०.५४७
शालेय संपादणूक				

स्वाधीनता मात्रा (df) ७८ साठी ०.०५ स्तरावर नमूना टेबल 'r' मूल्य ०.१९५ एवढे आहे. व प्राप्त 'r' मूल्य हे ०.५४७ एवढे आहे. म्हणून प्राप्त 'r' मूल्य हे नमुना 'r' मूल्यापेक्षा पेक्षा अधिक आहे. म्हणून शून्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागेल. यावरुन असे आढळून येते की, माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही. यावरुन असे दिसून येते की, माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक वैध आणि विश्वसनीय सहसंबंध दिसून येतो.

प्रा. दिपक प्रभाकर बाविस्कर

डॉ. ज्ञानेश्वर आसाराम सूर्यवंशी

5P a g e

३. माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीनीची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.

माध्यमिक शाळा	विद्यार्थीनी संख्या (N)	स्वाधीनता मात्रा	टेबल 'r' मूल्य	प्राप्त 'r'
			०.०५	
अध्ययन परिस्थिती	८०	७८	०.१९५	०.७८५
शालेय संपादणूक				

स्वाधीनता मात्रा (df) ७८ साठी ०.०५ स्तरावर नमूना टेबल 'r' मूल्य ०.१९५ एवढे आहे. व प्राप्त 'r' मूल्य हे ०.७८५ एवढे आहे. म्हणून प्राप्त 'r' मूल्य हे नमूना 'r' मूल्यापेक्षा पेक्षा अधिक आहे. म्हणून शून्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागेल. यावरुन असे आढळून येते की, माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीनीची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही. यावरुन असे दिसून येते की, माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीनीची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक वैध आणि विश्वसनीय सहसंबंध दिसून येतो.

४. ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.

ग्रामिण माध्यमिक शाळा	(मुले व मुली) संख्या (N)	स्वाधीनता मात्रा	टेबल 'r' मूल्य	प्राप्त 'r'
			०.०५	
अध्ययन परिस्थिती	८०	७८	०.१९५	०.४९८
शालेय संपादणूक				

स्वाधीनता मात्रा (df) ७८ साठी ०.०५ स्तरावर नमूना टेबल 'r' मूल्य ०.१९५ एवढे आहे. व प्राप्त 'r' मूल्य हे ०.४९८ एवढे आहे. म्हणून प्राप्त 'r' मूल्य हे नमूना 'r' मूल्यापेक्षा पेक्षा अधिक आहे. म्हणून शून्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागेल. यावरुन असे आढळून येते की, ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही. यावरुन असे दिसून येते की, ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक वैध आणि विश्वसनीय सहसंबंध दिसून येतो.



५. ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.

ग्रामिण माध्यमिक शाळा	विद्यार्थी संख्या (N)	स्वाधीनता मात्रा	टेबल 'r' मूल्य	प्राप्त 'r' मूल्य
अध्ययन परिस्थिती			०.०५	
शालेय संपादणूक	४०	३८	०.१०९	०.४३९

स्वाधीनता मात्रा (df) ३८ साठी ०.०५ स्तरावर नमूना टेबल 'r' मूल्य ०.१०९ एवढे आहे. व प्राप्त 'r' मूल्य हे ०.४३९ एवढे आहे. म्हणून प्राप्त 'r' मूल्य हे नमूना 'r' मूल्यापेक्षा पेक्षा अधिक आहे. म्हणून शून्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागेल. यावरुन असे आढळून येते की, ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही. यावरुन असे दिसून येते की, ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक वैध आणि विश्वसनीय सहसंबंध दिसून येतो.

६. ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीनीची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.

ग्रामिण माध्यमिक शाळा	विद्यार्थीनी संख्या (N)	स्वाधीनता मात्रा	टेबल 'r' मूल्य	प्राप्त 'r' मूल्य
अध्ययन परिस्थिती			०.०५	
शालेय संपादणूक	४०	३८	०.१०९	०.४४४

स्वाधीनता मात्रा (df) ३८ साठी ०.०५ स्तरावर नमूना टेबल 'r' मूल्य ०.१०९ एवढे आहे. व प्राप्त 'r' मूल्य हे ०.४४४ एवढे आहे. म्हणून प्राप्त 'r' मूल्य हे नमूना 'r' मूल्यापेक्षा पेक्षा अधिक आहे. म्हणून शून्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागेल. यावरुन असे आढळून येते की, ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीनीची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही. यावरुन असे दिसून येते की, ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीनीची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक वैध आणि विश्वसनीय सहसंबंध दिसून येतो.



७. शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.

शहरी माध्यमिक शाळा	(मुले व मुली) संख्या (N)	स्वाधीनता मात्रा	टेबल 'r' मूल्य	प्राप्त 'r' मूल्य
अध्ययन परिस्थिती	८०	७८	०.१९५	०.५५८
शालेय संपादणूक				

स्वाधीनता मात्रा (df) ७८ साठी ०.०५ स्तरावर नमूना टेबल 'r' मूल्य ०.१९५ एवढे आहे. व प्राप्त 'r' मूल्य हे ०.५५८ एवढे आहे. म्हणून प्राप्त 'r' मूल्य हे नमूना 'r' मूल्यापेक्षा पेक्षा अधिक आहे. म्हणून शून्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागेल. यावरुन असे आढळून येते की, शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही. यावरुन असे दिसून येते की, शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक वैध आणि विश्वसनीय सहसंबंध दिसून येतो.

८. शहरीमाध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.

शहरी माध्यमिक शाळा	विद्यार्थी संख्या (N)	स्वाधीनता मात्रा	टेबल 'r' मूल्य	प्राप्त 'r' मूल्य
अध्ययन परिस्थिती	४०	३८	०.१०९	०.४६९
शालेय संपादणूक				

स्वाधीनता मात्रा (df) ३८ साठी ०.०५ स्तरावर नमूना टेबल 'r' मूल्य ०.१०९ एवढे आहे. व प्राप्त 'r' मूल्य हे ०.४६९ एवढे आहे. म्हणून प्राप्त 'r' मूल्य हे नमूना 'r' मूल्यापेक्षा पेक्षा अधिक आहे. म्हणून शून्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागेल. यावरुन असे आढळून येते की, शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही. यावरुन असे दिसून येते की, शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक वैध आणि विश्वसनीय सहसंबंध दिसून येतो.

९. शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीनीची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही.

शहरी माध्यमिक शाळा	विद्यार्थीनी संख्या (N)	स्वाधीनता मात्रा	टेबल 'I' मूल्य	प्राप्त 'I' मूल्य
			०.०५	
अध्ययन परिस्थिती	४०	३८	०.१०९	०.५६३
शालेय संपादणूक				

स्वाधीनता मात्रा (df) ३८ साठी ०.०५ स्तरावर नमूना टेबल 'I' मूल्य ०.१०९ एवढे आहे. व प्राप्त 'I' मूल्य हे ०.५६३ एवढे आहे. म्हणून प्राप्त 'I' मूल्य हे नमूना 'I' मूल्यापेक्षा पेक्षा अधिक आहे. म्हणून शून्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागेल. यावरुन असे आढळून येते की, शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीनीची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येत नाही. यावरुन असे दिसून येते की, शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीनीची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक वैध आणि विश्वसनीय सहसंबंध दिसून येतो.

निष्कर्ष

- माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येतो.
- माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून येतो.
- माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीनीची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून आढळून येतो.
- ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून आढळून येतो.
- ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीनीची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून आढळून येतो.
- ग्रामिण माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीनीची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून आढळून येतो.
- शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची (मुले व मुली) अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून आढळून येतो.
- शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून आढळून येतो.



९. शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थींची अध्ययन परिस्थिती आणि शालेय संपादणूक यात सार्थ सहसंबंध आढळून आढळून येते.

चर्चा-

वरील निष्कर्ष हे ग्रामिण व शहरी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन परिस्थितीचा शैक्षणिक संपादणूकीबाबत आहेत आणि ते धनात्मक स्वरूपाचे आहेत. या निष्कर्षावरून लक्षात येते की, अध्ययन परिस्थितीमुळे विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादणूकीवर सकारात्मक व नकारात्मक स्वरूपाचा प्रभाव पडतो. म्हणून कोणत्याही ठिकाणी अध्ययनार्थी असला तर त्याच्यासाठीचे जे अध्ययन वातावरण असते ते चांगले आणि प्रभावी असले पाहिजे ज्यामुळे विद्यार्थ्यांना त्यांच्या अध्ययनात कोणत्याही प्रकारचे अडथळे येवू नयेत. अध्ययनाच्या बाबतीत सकारात्मक स्वरूपाचे वातावरण हे कधीही पोषक आणि समृद्ध व प्रोत्साहनाचे असल्यास अध्ययनाच्या गतीत व त्यातून संपादणूक वाढविण्यासाठी त्याचा उपयोग होत असतो.

संदर्भसूची

करंदीकर, सुरेश (२००९) प्रगत शैक्षणिक मानसशास्त्र, कोल्हापूर: फडके प्रकाशन.

महाले, संजीवनी. (२००८). अध्यापन प्रतिमाने आणि अध्ययन परिस्थिती. (द्वितीय आवृत्ती). नाशिक: इनसाईट प्रकाशन.

भंगाळे शैलजा, (२०१३). अध्ययनकर्ता आणि अध्ययन, जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन्स.

चौधरी जी.बी., पवार बी.एस. (२०१३). मानसशास्त्राची मुलतत्वे, जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन्स.

Anastasi, Anne (1988) *Psychological Testing (6th Edition)*. London: MacMillan Publishing Company.

Best, J. W and Khan K. M. (2002) *Research in Education (7th Edition)* New Delhi: Practice Hall of India.

Cattell, R. B (2008). *Psychological Testing*. New Delhi: Srishti Book Distributors.

Garrett, H. E (1985). *Statistics in Psychology and Education*. Bombay Vakils, Feffer and Simons Ltd.